

Царски Призрен - град са двадесет Срба

Кад вам се не посрећи да вас од 2.150 сунчаних сати, колико их је годишње у „царском граду” на обали Бистрице, не сачека ниједан од њих, него дан када се небо и земља саставе, још теже вам падне спознаја да се тек 20 Срба вратило своме кућном прагу.

Од 1999. године, када их је било више од 12.000 и када су Призренци, староседеоци, само са са завежљајем у рукама оставили огњишта, цркве, Богословију, кренули за војском ка централној Србији– огњишта су порушена, куће миниране наочиглед војника Кфора и војске НАТО-а.

Некадашња престоница српског царства, чувени трговински и занатски центар, седиште Рашко-призренске епархије Српске цркве, где су албански екстремисти 2004. у мартовском погрому спалили све што је остало српско – чека сада да јој се Срби врате.

Од прошле године поново звоне звона Богородице Љевишке, задужбине краља Милутина, да сабира Призренце, вернике, који се упуте ка овом метохијском граду.

Унеско је, уз још три манастира на Космету, уврстио Љевишку, како је сви једноставно зову, међу заштићену светску културну баштину. За време

турске власти, црква је била претворена у џамију, фреске прекречене, прекривене малтером, изубијане чекићем. Ипак, остале су да сведоче о „Душановом граду” фреске „Христос чувар Призрена” и „Богородица Милостива са Христом хранитељем сиротиње”.

Пред капијом смо Богословије Светог Кирила и Методија, која ове године слави 150 година постојања. Ова школа, задужбина Симе Игуманова, од 1871. године, када је почела са радом као прва средња школа на српском језику на територији тадашњег Османског царства, изнедрила је стотине свештеника.

Љубазно нас дочекује младић у белој кошуљи у дворишту Богословије, која не беше закључана. Обрадова се, рече да је и владика Теодосије ту, код ректора, која је као и све српско запаљена у погрому, када је и цела Поткаљаја горела.

Липти киша, док нас с прозора интерната гледају очи будућих свештеника, генерације младића које су се посветиле другачијем животу од већине младежи. Чекамо благослов, размишљајући како имамо среће да и владика буде ту.

– Извините, али не можете да добијете благослов, због деце, због короне – чусмо глас младића у белој кошуљи, док се нама пред очима смрачи.

Само смо чули младићево не и извините.

Не знамо да ли нам је теже пао онај плусак или оно „немате благослов”, али у ушима је само одзвањало младићево „извините” и његов тужан израз лица, као и крупне црне очи испод наочара, док је звечала капија Богословије, за коју не знамо да ли ју је он затворио или смо то били ми.

Идемо горе ка Поткаљаји, уским сокаком где су се вратили тек понеки Срби. Оловне ноге као оловно небо. Успут питамо двоје, види се, заљубљених тинејџера који су се сакрили на прагу једне замандаљене куће – „где су овде Срби”.

Погледаше се, а онда, пола на српском, пола на албанском рекоше: „Идите још горе.”

Изненади нас српски језик међу албанском децом, која се већ 22 године не друже, јер овде српске, осим у Богословији, поодавно нема.

У Призрену су само старији, који се окупљају око Саборног храма Светог Ђорђа, у центру Призрена, где је и Владичански двор епископа рашко-призренског.

Горео је Саборни храм Светог Ђорђа 17. марта, а горела је и епископија. Обновљени су 2010. године. Ту где је и парохијски дом, уз саму мању Цркву Светог Ђорђа, док се преко гледа на Цркву Светог Николе.

Поплочана Поткаљаја, до рата српска четврт, смештена је на падини брда, на чијем се врху налазе остаци призренске тврђаве, такозване Каљаје.

Учини нам се намах да осећамо мирис паљевине из 2004, када је свет обишла слика Призрена у пламену, где је свака кућа, било српска или турска, имала доклат, где је свака авлија мирисала на руже од којих се правио чувени косовски шуруп, где је мирисао турски каранфил, божур цветао најпре ту, због благе медитеранске климе, где је целом долином Бистрице ветар носио мирис лаванде, коју су вредне Призренке стављале у креденце, шифоњере, где су српске жене надалеко пронеле глас „призренског веза”.

Већ уз сами крај Поткаљаје, пред Црквом Свете Недеље, кућица дежурног косовског полицајца. Пита кога тражимо, па позвони на врата Светлане Јовановић Чочановић. Једна је од малобројних Српкиња које су се вратиле у Призрен после 2004. године. Није напуштала Космет ни 1999. године. Боравила је у колективном смештају, са осталим несрећницима.

– Не изувајте се. Хајте унутра, само да ја са шпорета скинем млеко – говори Јованка, рођена у овој кући, пре 78 година, негде у касну ноћ 1943. године.

– Вратила сам се са сином. Ту је он негде. Сишао до чаршије – тихо говори ова Призренка, некадашња радница, како рече, конфекције.

Код ње су кључеви Цркве Свете Недеље, која је горела у марту пре 16 година.

– Сиђем ја сваког дана до града, то ми је терапија – прича Светлана.

Говоримо јој да је баш стрмо одоздо, али и клизав сокак, поплочан камењем, чак и кад је суво, на шта одмахује руком.

На столици – чај и тек узаврело млеко, на телевизору – српски програм.

„Има ту још Срба који су се вратили, али можда су сишли до чаршије”, говори Светлана.

Две су терасе на овој кући од чак 138 квадрата. С обе пуца поглед на варош, на минарет Синан-пашине џамије у центру Призрена. Саграђена је у време Османског царства, од камена порушеног манастира Светих архангела, који је саградио цар Душан, где је и био сахрањен.

Види се и Црква Светог Спаса, посвећена Вазнесењу Христовом, за коју кажу да је најлепша и највреднија испод призренске тврђаве.

Идемо ка цркви, задужбини младог краља Марка Мрњавчевића, из песме познатог, Краљевића Марка. Сазидана је 1371. године, мало пре Маричке битке и мало пре него што је погинуо његов отац Вукашин. Црква је била, испоставиће се археолошким ископавањем 1966. године, посвећена Ваведењу Богородице.

Тешко је оштећена у погрому, уништен је фрескопис, а голе зидове унутар саме цркве употпуњује тек понека икона, коју донесу Срби.

– На Свету Недељу, 20. јуна, долази народ, сечемо славски колач. Даће Бог да нас буде више – прекрсти се Светлана, док закључава врата цркве, а однекуд запљусну мирис зове измамљен после силовитог пљуска који је намах стао.

Полицајац нас поздрави, на чистом српском језику, ту где је само који метар ниже обновљена српска кућа, обојена у жуто. Кућа је Кнежевића. Буду они ту.

Горе ка Цркви Светог Спаса има још Срба. Ту су Милева, Саша... Једни од двадесетак који су се поново скућили у родном граду, у подножју Шар-планине, у Призренској котлини, ту где већ дуже дувају неки тешки ветрови.

Биљана Радомировић

mitropolija.com